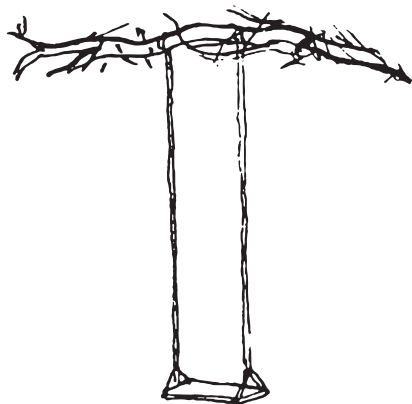

momo kapor

lanjski
snegovi

■ Laguna ■

Godina je sve više – prijatelja sve manje.

Kada smo moja sestra Jelena i ja bile male, tata nam je pred spavanje pričao priče. U njima nije bilo prinčeva i princeza, veštica, začaranih zamkova niti zlih maćeha.

S nestrpljenjem smo očekivale ovaj večernji ritual, kao trenutak porodičnog okupljanja koji nikada nismo propuštali.

Te priče su bile kratke (da bi nam držale pažnju), duhovite (ali ne suviše, da se ne bismo razbudile), govorile su o mestima koja smo poznavale, ali iz nekog sasvim drugačijeg ugla, novog za nas. Jednom rečju, ličile su na *Lanjske snegove*.

Možda zbog toga volim ovu knjigu. Ona me, više od bilo koje druge, podseća na tatu i na vreme koje smo proveli zajedno. Zato ove priče i moj kratak predgovor osećam kao nastavak naših razgovora, kao nevidljivu nit koja nas zauvek vezuje i na koju vreme ne utiče.

Mnogi od ljudi koji se pominju u ovim redovima više nisu sa nama, ali ih ja i dalje viđam dok lutam ulicama gradova u kojima su živeli. Svaki put kada u Rimu prođem pored nekog od „madonara“ koji kredama oslikava pločnike setim se priče

Ecce Homo i zastanem za trenutak. U Dubrovniku, na Stradunu, uvek skočim na „ludi kamen“; u Beogradu, dok šetam Knez Mihailovom ulicom, setim se *Zaćaranog izloga*, a auto-stoperi me vrate u vreme naših davnih letovanja pa ih zbog toga rado primim u auto i povezem deo puta. Lakše prihvatim gubitak bliskih ljudi uz priču *Prijatelji*, a *Smog* mi donese i miris rodnog grada kada ga se uželim daleko od kuće.

U tome verovatno i jeste lepota ove knjige, a i tajna umetnosti. Zaustaviti trenutak, a onda ga, kasnije, podeliti sa onima koji nisu imali priliku da ga dožive sa nama i na taj način ga zauvek sačuvati od zaborava.

Ana Kapor
Rim, juna 2021.

Sadržaj

POZNAVANJE PRIRODE I DRUŠTVA

Ekskurzija	15
Molitva sredovečnog auto-stopera	18
Dečak	25
Posle rata	26
Malina	31
1950.	34
Šuga	38
Lanjski snegovi	43
Klis	46
Izlet	50
Smog.	55
Čudnovati prolazak kroz grad Sarajevo, bez zaustavljanja	61
Epizodista	67
Laza	70
Biografija Kepe Diogena.	73
Gligor Veri Najs	76
Gost	79

Stanari	82
1960.	85
Imati i nemati.	90
U tom trenutku.	93
Mrtva priroda.	96
Potop zadovoljstva	97
<i>Ecce homo</i>	100
Begunac	103
Moj pogled na istoriju	105
Detinjasto dete	107
Kikiriki	112
Hiljadu devetsto i neka	115
Zmija	119
Carske mrvice.	123
Provincijalka	130
Slučajno nađeno pismo	135
Madam Bovari sa „Taša“	139
1970.	142
Lindo	146
Hodočašće.	147
Boing – boing.	152
Ludi kamen	156
Terasa	159
Svetska žena.	165
Glumica	169
Kinoteka u tri.	173

ZAPISI PROFESIONALNOG ŠETAČA

Prijatelji	179
J. D. Ž.	182
Bicikl.	185
Kuhinja	187
Zimnica	191

Muška nedelja	195
Hotel.	199
Dragstor.	203
Halo	207
Pauk	210
Sedmo nebo.	213
Razgovori na granici.	216
O štetnosti duvana	220
Beli miševi.	223
Koktelmanija	227
O bradama s osvrtnom na brkove	230
Auto-stoperi	234
Koka-količari	237
Deci solitera	240
Mladalačko ludilo	243
Foliranje.	249
Obuća profesionalnog šetača	252
Bez veze	254
Džemperijana.	257
Generacija bez pasoša	261
Pripitomljavanje mora.	266
Začarani izlog.	269
Da samo znaš.	272
Čudo.	278
Beograđanke	281
Portret umetnika u mamurluku	284
Mazala.	289
Atelje.	291
Kapija Pegi Gugenhajm	294
Ljudi koji su plaćali piće Tinu.	297
Feljtonisti	301
Usmeni književnici.	306
<i>O autoru. . . . .</i>	<i>311</i>

**POZNAVANJE
PRIRODE I DRUŠTVA**

EKSKURZIJA

Video sam vas kad ste sišli iz jednog od onih starih, čađavih vozova, koji su već odavno izbačeni iz upotrebe na poslovnim prugama i kada ste krenuli prema pristaništu. U eksploziji letnjih boja, ličili ste na slučajno zalutalu zelenkastosivu gusenicu, u svojim prekrojenim pantalonama i suknjama, koje su još do pre tri dana bile pažljivo ispeglane. U njih je ušivena veština i ljubav tetke – potajne krojačice na mašini „singer“! U rukama ste vukli smeđe kartonske kofere omotane kanapom da se ne raspadnu, rekli su vam da ih čuvate „ko oči u glavi“ i da se ne vraćate kući živi bez njih.

Znam, pratili su vas na malu železničku stanicu izgublenu negde na geografskoj karti i plakali gledajući kako odlazite prvi put sami na putovanje, dovikivali reči upozorenja kroz staklo kupea, koje nikako nije htelo da se spusti: Javi se, javi! Ne naginji se kroz prozor i ne izlazi da na stanicama piješ vodu! Čuvaj se da ti neko ne ukrade stvari!

Unutra je pohranjeno tvoje blago: unutra su koverta za pisma na kojima su već ispisane adrese i nalepljene marke, štrudla od maka koja tako dugo traje, konzerva mesnog doručka, u slučaju ako vas ne budu hranili dobro na putu, češalj, ogledalce

i četkica za zube, rukom pleteni džemper od tri vrste preostale oparane vune, ako iznenada zahladi, i još neke tajne stvari za koje niko ne treba da zna, na primer: rezervne novčanice ušivenne u postavu, čokolada koja se već istopila na vrućini, adresa strica koji vas nikada nije video...

Kosa vam je potamnela od čađi predugih tunela iz čije ste tame žmirkajući izašli u ovo raskošno dubrovačko jutro, lica preozbiljnih za vaše godine. I dok ste prolazili pokraj mene, znao sam (mada ga još ne ugledah) da na kraju vaše male povorke hramlje jedan dečak, jer su ga našuljile nove žute cipele, kupljene baš za ovu izuzetnu priliku. I zaista, pošto već zamakoste iza gruške pijace, on naiđe: vukao je svoju izbledelu ferijalnu torbu, a oštri ljubovi žutih cipela usecali bi mu se u pete pri svakom novom koraku. Koračao je stisnutih zuba očekujući dobro poznati bol, ali još nije hteo da prizna da su mu cipele tesne, baš kao ni tamo u svojoj maloj varoši, u onoj jedinjoj prodavnici obuće na glavnoj ulici, gde su mu rekli da nema većeg broja, ali da će ga dobiti za nedelju-dve; slagao je da su mu *taman* jer nije mogao više da čeka, pa je trpeo nadajući se da će se cipele nekako „razgaziti“ same od sebe. Gradovi kroz koje prolazite, njemu su širi i duži nego ostalima, jer ih meri ulicama što bole.

„Odakle ste, deco?“, upitah ekskurziju, ali mi niko ne odgovori. Gledali ste me svojim mirnim očima naviklim na siromaštvo i nastavili da koračate dalje prema svetskim čudima koja treba najpre razgledati, a onda lepo opisati svojim sopstvenim rečima kad se budete vratili kući.

Odakle ste, deco?

Iz moje mladosti, iz vozova i vagona treće klase sa drvenim klupama, iz dalekih ravničarskih gradova u kojima su leta neutešno prašnjava i lepljiva, iz ružnog sna iz kojeg tako dugo nismo mogli da se probudimo... Odakle ste, deco?

Čutali ste.

„Hoćete li sladoled?“, upitah, a vi ste me opet gledali iz neke ogromne udaljenosti, iz nekog dalekog vremena, a onaj što su

ga našuljile nove žute cipele, kazao je: Ne, hvala! – jer su mu savetovali pre putovanja da ne razgovara sa nepoznatim ljudima na ulici i da ne prima ništa od njih, čak ni sladoled – ne, hvala – pa sam stajao pokraj vas i dalje se osećajući kao da sam izbačen, kao da sam učinio neki prestup, pa me ispisali iz vaše ekskurzije i kazali mi da se sam vratim kući, jer više ne mogu sa mnom da izađu na kraj.

Onda ste ponovo krenuli, dvoje po dvoje, a nastavnik vam je dovikivao s vremena na vreme: „Držite se za ruke! Držite se za ruke...“ Držite se za male, oznojene dlanove, slepljene rastopljenim sladoledom od vanile, držite se za ruke da se ne izgubite u ovom ravnodušnom gradu, na ovom opasnom svetu, držite se za ruke i ne puštajte se što duže budete mogli!

Evo, ja se više ni sa kim ne držim za ruke i potpuno sam se izgubio među drugim ljudima i ženama čije reči zvuče poput leda u čaši; izgubio sam svoj stari kartonski kofer sa nekim dragim stvarima i adresama koje bi možda pomogle da se setim ko sam i odakle dolazim.

Godinama tako susrećem ekskurzije iz provincije i čitam u njihovim očima nemo divljenje prema mestima na kojima su se našli, stojim ispod prozora škola u kojima spavaju na podu, vučem se poslednji u redu kao *nepar* – patim od vrtoglavice na visokim bedemima, divim se mrtvom kamenju iz drugog veka, jedem stojeći po ekspres-restoranima i čekam strpljivo kao konj da stane kiša – prekidam razgovore sa zanimljivim ljudima i slavnim bludnicama istoga časa kad naiđe neka sirota ekskurzija i pratim je, nadajući se da ću idući za njom pronaći onaj tajanstveni izlaz iz lavirinta, da će mi ta slučajna, večna ekskurzija, koja još ume da se divi i da se raduje, povratiti nekako uspavanu radoznalost i možda, najзад, vratiti me kući, čiju sam adresu već odavno zaboravio.

MOLITVA SREDOVEČNOG AUTO-STOPERA

Gospođo, gospođo, molim vas, povežite me deo puta!

Gospođo, vidim da ste sami i da vam je dosadno...

Ja, istina, ne umem da vozim kola pa tako neću moći da vas odmenim u vožnji, ali ako me povedete sa sobom, biraću vam najlepšu muziku sa radija: *Kišni septembar* kad počne kiša, *Četiri godišnja doba* kad budemo putovali pokraj pokošenih polja, a preko planina *Hej, kolika je Jahorina planina!* – zatim nešto zabavno dok se budemo zabavljali, i nešto tužno u sumrak kad se upale svetla, recimo: Diabeli ili Albinoni, šta vam više odgovara?

Brisaću stakla vaših kola!

Kupovaću vam od seljaka šumske jagode koje ne treba prati jer ih je već oprala rosa.

Kupiću vam i malu kornjaču, ako naiđemo na male kornjače!

Obraćaću vam pažnju na predele kojima ćemo putovati; poznajem ih dobro, a znam napamet i mnoge lepe opise prirode iz knjiga.

Na primer, onaj:

„Brod je kao orahova ljuska u razbesneloj stihiji...“

Ili još bolje:

„Evo već mesec dana kako štedro sunce zasipa polja vrelim plamenovima. Blistavi život buja pod tim vatrenim pljuskom; zemlja se zeleni unedogled. Kroz šumarke se čuje ćurlikanje i pućpurikanje ptica...“

Dodavaću vam naočare za sunce kada budemo putovali prema suncu!

Gospođo, zašto me ne povežete deo puta?

Čekajte, šta još umem da radim?

Umem da slušam! Umem da vas gledam kao da sve razumem! Celoga života samo slušam druge i naučio sam da to dobro izvodim.

Druga stvar, umem da čuvam tajne. Ćutim kao zaliven. A ako me stave na muke, ipak neću ništa priznati; samo ću prkosno zabaciti glavu i pljunuti im u lice!

Jer, gospođo, ne treba ispustiti iz vida činjenicu da sam bio nezvanični prvak ulice u pljuvanju udalj. Sa četiri metra garantovano gasim pikavac! Savršeno tačno pogađam na frizerskoj firmi desno oko gospodina „fen-kare“ ili „fen-velne“. Na dame nikada nisam pljuvao!

Pazite sad: zar nije glupo da sami putujete u tako velikim kolima za šest osoba? Zašto me ne biste povezli deo puta?

Istina, ne umem da osvajam, to je tačno, ali umem da budem osvojen!

Znam da predem ako me neko miluje.

I da imitiram žabu kreketušu!

Gospođo, mogu da udaram loptu, gospođo, običnu gume-nu loptu, znate, četrdeset puta, i to glavom, a da ne padne na zemlju! Da vam pokažem? Imate li slučajno loptu?

Imao sam najlepši rukopis u školi.

I pet iz crtanja.

Moji slobodni sastavi mogli su mirne duše da se štampaju u novinama, ali nisu.

Toliko sam obećavao, gospođo, toliko su svi očekivali od mene da mi se jednostavno nekako nije dalo. Nisam zapravo

znao šta pre da započnem i evo, vidite, gospođo, već mi se proredila kosa na temenu, a okolo sve sami klinci, gospođo, pogledajte samo, gospođo, ovako spređa i u prolazu, mogli biste pomisliti da mi je kosa bujna, ali to je više stvar rasporeda, gospođo! Ja svoju kosu lepo rasporedim i okrećem se uvek niz vetar, s leve strane, znate, jer mi je tu gušća. Teše me portreti starih Rimljana; i oni su, znate, terali kosu prema čelu. Iskušao sam sve losione i ta čuda, i opet ništa! Kosa mi naročito opada u jesen, valjda kad i lišće. Gospođo, zašto me ne povežete deo puta?

Vidite, draga gospođo, u mene su polagane izvesne nade. Moj otac, mali činovnik i moja majka – domaćica, svi oni, gospođo, mislili su da će se preko mene nekako iščupati iz bede, ali vidite, gospođo, moram da vam priznam: nikako mi se nije dalo da nešto ozbiljno započnem; najpre sam čitavu stvar odlagao do ponedeljka, onda do prvog u mesecu, a kada sam se sasvim srozao (oprostite na izrazu), odlučivao sam da počnem od prvog januara, itd, itd, i tako dalje i tako bliže! Šta vredi što sam imao najlepši rukopis u školi i pet iz crtanja?

Inače, umem da budem i šarmantan ako treba, gospođo! Potkovan sam u mnogim stvarima...

Znam šta je igralo četrdeset i sedme u bioskopu „Luksor“!

I ko je pobedio sa bodom razlike u jesenjem prvenstvu četrdeset i devete.

Da ne pominjem sastav reprezentacije iz pedeset druge: Beara, Stanković, Crnković, Čajkovski, Horvat, Boškov, Ognjanov, Mitić, Vukas, Bobek, Zebec... Rezerva: Čolić!

I onog čuvenog udarca iz penala se sećam, gospođo, kada je Boba Mihajlović povisio rezultat u Firenci na tri – dva za nas, protiv Francuza, sa prethodnim rezultatom: jedan – nula i dva – dva. Hiljadu devetsto pedeseta!

Javlja sam se dva puta na „kviz“, gospođo, i plasirao se među prvih deset, gospođo, ali onda su počele mučke, gospođo, nameštaljke, a naročito u „kvizu“ „Slavni dani našeg fudbala“

i „Francuski impresionisti“. Odustao sam. Smučilo mi se to stalno podmetanje nogu.

Što se tiče muzike, gospođo, tu sam zaista fantastičan! Nekada su uspevali samo oni žurevi, gospođo, na koje sam ja donosio svoj gramofon i ploče. Bogami.

Bio sam glavni za sendviče. Druge je mrzelo da se movaju po kuhinji i, tako, dok sam ja pravio neke svoje specijalitete (na primer, četiri vrste salate od paradajza), oni su se „vatali“, gospođo, u mraku su se „vatali“! Jedanput sam tako ostavio svoju tadašnju devojkicu pored gramofona na nekom žuru pedeset i četvrte i otišao u kuhinju da napravim sendviče sa zimskom salamom i majonezom za sve, a kada sam se posle vratio u tu sobu, gospođo, ona je ležala na tepihu sa nekim dripcem i teško je disala, gospođo, evo, ovako je disala; bila je sva izgužvana i lepljiva, i gledala je nekako kao kroz staklo. Draga moja gospođo, držao sam vam one sendviče i četiri vrste salate od paradajza i stajao, tako... kako da vam objasnim? Posle se udala za nekog trećeg. Šezdeset i druge je to bilo, gospođo!

Ali ostavimo to! Dok me budete vozili, gospođo, možemo da se igramo gradova. Zna li da se igrate gradova? Kažete, na primer, neki grad, recimo, Beograd, a onda ja moram kazati neki drugi grad koji počinje sa D. Na primer, Dubrovnik, gospođo! Posle vi kažete Konjic ili Kranj. Ako ste kazali Konjic, ja ću na to reći Celje, a ako reknete Kranj, e tu sam se prešao – ne znam nijedan grad koji počinje sa Nj, sem Njujorka, a to je strani grad, to se ne važi.

Ili filmova, gospođo – mogli bismo da se igramo filmova? *Kako je bila zelena moja dolina*. Lep naslov! Pa onda, *Draga moja Klementina*. Pa, *Fani pod plinskom svetlošću*. *Pesma mrtvih ljubavnika*. *Istočno od raja*. *Heroji su umorni*. *Na ostrvu s tobom...*

Vi me morate povesti sa sobom, gospođo, jer ja sam oduvek znao da ćete naići jednoga dana ovuda: dići ću palac i vi ćete stati, hoću da kažem, tačno sam znao i kako ćete izgledati, to

jest, kako treba da izgledate: ne preko četrdeset, a još uvek lepi i sveži; samostalni, poslovni, noga u mokasini na gasu, a ruka u rukavici od jelenske kože na volanu, nestrpljivi i pomalo zapovednički, sa sedim pramenovima koje ne bojite jer – baš vas briga! – rast srednji, težina: pedeset i četiri! Znao sam da ćete me povesti deo puta i odmah me oceniti. Možda ću imati priliku da se pokažem dok budemo negde pili kafu, da vam ispričam kako su me celoga života šutirali, kako nisu imali strpljenja sa mnom...

Posle ću vam recitovati: nekada sam znao gomilu stihova... Kako ono beše?

*Sećaš li se Barbara
Padala je kiša neprestana
Pad Brestom toga dana
A ti si išla nasmejana
Pokisla ozarena očarana...*

A ako imate klavir, gospođo, mogao bih sa dva prsta da vam odsviram *Mućo, mala Mućo* ili *Malu noćnu muziku!*

Mogu da pogodim iz dva puta svaku kartu koju izaberete u špilu od pedeset i dva.

Umem da vozim bicikl sa nogama na guvernalu! Mogu i sa jednom rukom ili bez obe ruke. Tu sam nenadmašan, gospođo, videćete!

Da se nisam onesvestio, postao bih četrdeset i devete prvak škole u dugom gledanju u oči. Znaite ono, gospođo, kada se dvoje gledaju oči u oči sve dok onaj drugi ne skrene pogled ili ne trepne... Ovako, plasirao sam se na drugo mesto, a i to nešto znači!

Moj lični rekord na sto metara je trinaest koma osam!

Takmičio sam se i u plivanju na sto metara prsno, ali me tu potera malar, gospođo, uhvatio me iznenada grč, pa su morali da prazne bazen da me izvade. Šteta!

Umem da odsviram ariju *Figara* na travku, a mogu i na češalj.
Kad bacim pljosnat kamen u vodu, odbija mi se devet puta,
gospođo! Pokazao bih vam to negde gde se zaustavimo, ako
dopuštate!

Mogu da napravim pet vrsta kapa od novina.

Cepeline od hartije.

Znam da puštam zmaja.

Umem da pravim kolutove od dima, gospođo, i ne samo to:
oni prolaze jedan kroz drugi, gospođo! Prosto neverovatno!

Mogu da vas naučim kako da se slikate u automatu a da
ništa ne platite, a umem da izmuzem pare iz javne govornice.

Kada je noć vedra, gospođo, u svako doba ću vam pronaći
Severnjaču. Pomoću udaljenosti od Velikih kola, znate.

Ruski i francuski govorim delimično.

Sa visine od pola metra garantovano sipam pivo u čašu, a
nikada mi pena ne pređe preko ruba, već se uvek zaustavi tamo
gde treba. Nikada, gospođo! To uspeva samo retkima. Ostali
ispolivaju stolnjak ili moraju da stavljaju prst na kriglu.

Umem da pričam viceve. Za mene kažu: on je stvoren za
društvo! Znam najviše viceva o Francuzu, Englezu, Rusu, Ame-
rikancu i našem čoveku koji ih sve na kraju zajebe, gospođo!
Niko tako ne ume da ispriča poentu kao ja! Bogami!

Sa tri metra ubacujem garantovano pikavac u kantu za ot-
patke.

I uvek ću vam pogoditi broj koji ste zamislili od jedan do pet!

Hajde, zamislite neki broj! Tri! Zamislili ste tri! Eto vidite,
pogodio sam iz cuga. Mogu da pogodim i voće. Jabuka! Pri-
znajte da ste zamislili jabuku! Pa, naravno! Jabuka. Znao sam
da je jabuka!

Mogu da se uvučem bez karte gde god hoćete! U bioskop,
pozorište, na neki koncert... Jedanput čak i u avion Beograd-
Mostar! Bogami.

Gospođo, gospođo, zašto me ne uzmete za saputnika, za
telohranitelja, sekretara ili za paža?

Samo da znate čime sam se sve bavio do sada, gospođo, samo da znate! Četrnaest zaposlenja, gospođo: razvođač, raznosač mleka, student, unutrašnja dekoracija, spasilac, konobar, upravnik ferijalnog kampa, vodič za ruske turiste, vojnik, dobrovoljni davalac krvi, portir, inkasant, konferansje na terasi „Rivijere“ u Makarskoj, statista, gospođo... Tu me i zapazio neki šminker u filmu *Novi Skaramuš* koji se snimao u Budvi i kazao mi da imam vrlo interesantno lice za film. Kazao je da imam „filmično“ lice, gospođo, ali se posle ispostavilo da je peder. Tako sam i napustio filmsku karijeru. Razočarao se, gospođo.

Posle me ovi naši, u varoši, prozvali Glumac!

Ali da me vi uzmete pod svoje, gospođo, pa da se jednoga dana vratim u svoju ulicu sa vama, da parkiramo naša kola na trotoaru, pazite samo: otvorimo sva četvora vrata i pustimo muziku do daske – videli bi oni ko je Glumac!

Primetio sam da me gledate! Primitili ste, zar ne da ste приметili da se razlikujem od drugih na ovom usranom putu! A i stvar se tako lepo namestila da ste me videli sa leve strane, iz poluprofila...

O, jebenog li života, gospođo!

DEČAK

Živi u kamenoj kući s one strane pruge Ploče–Beograd.

Zarađivao je od malih nogu, dole na drumu pored rampe, prodavajući šumske jagode u malim košarama od hrastove kore, šljive zamagljene rosom, sušene smokve, bukete lekovitih trava, cveće i rakiju lozovaču, hladnu izvorsku vodu iz Zmijskog vrela – ali poslednjih godina malo je šta prodao; svet se naglo profinio, a letnji putnici se plaše zaraze, pa je počeo da pere automobilska stakla dok kola čekaju da se podigne rampa.

Prilazi prašnjavim automobilima i ispod uprskanih stakala izvlači sunderom umorna lica vozača i putnika. Njegov vlažni sunder spira avgustovsku prašinu i razmrskana tela noćnih leptirova – lakoverne drumske mušice, kiše Mediterana i slepljene kazne za pogrešno parkiranje.

Za njegov trud daju mu dinar-dva, a onda odlaze dalje čim se podigne rampa, govoreći razmaženoj deci: „Vidite, on zarađuje od malih nogu, baš kao Meštrović ili Nikola Tesla, a vi samo trošite! Od njega će biti čovek...“

U sumrak, vraća se prećicama gore u brda, pitajući se zašto ga ona deca iz kola gledaju kroz stakla sa zavišću i mržnjom.

POSLE RATA

Jednog poznog avgustovskog dana 1947. dugačka crna „tatra“ sa repom kao u rakete, odvezla je zauvek Olivera iz Doma za ratnu siročad. Bio je to četrnaesti dom za proteklih šest godina otkako je njegova majka poslala svoju fotografiju iz sanatorijuma na Bodenskom jezeru. Fotografija je propala 1943. kada su malom Oliveru „raskuživali“ odeću u Centru za siročad neke panonske železničke stanice, ali on se još sećao nestvarno lelujavog lika pod suncobranom u sunčanoj mrlji što je poigravala slikom i treperavog odsjaja te nežne, blede žene, u vodi ispod čamca.

– Hlače zimske, komada jedan. Gaće dugačke, komada dva. Pulovert bez rukava, komada jedan... – razduživao ga je ćopavi magacioner za odeću. – Potpiši ovde... Tako! E, pa Bog te čuvo, dete, i slušaj dobro svoga oca – on je veliki čovek!

Otac ga je primio u kabinetu obloženom tamnom orahovinom. Na golemom pisaćem stolu, na kome je sem novog lenjira stajala još samo bronzana bista nekog čoveka sa brkovima, Oliveru prikova pogled maketa aluminijumskog aviona koji se ljuljuškao na elastičnoj opruzi. Soba je mirisala na cigarete „diplomat“ i muškarce.

– Sedi! – rekao je odsečnim glasom koji ne trpi prigovora i nastavio da čita novine krijući se iza stranica. Oliver je mirno sedeo, sa rukama u krilu.

Posle izvesnog vremena otac je spustio novine:

– Ti svakako misliš da ništa ne znam o tebi? Da sam te tek sada pronašao?

– Ne mislim da ste me tek sad... – promuca dečak.

– Govori mi „ti“! – kazao je otac. – Na kraju krajeva, ti si mi sin, je li tako?

Ali nije bilo potrebe da mu to dozvoli; mali Oliver je ćutao kao zaliven. U neprijatnoj tišini dodirivao je prstom avion na opruzi.

– Pratio sam tvoj razvoj... – nastavio je otac. – A tu su i karakteristike iz Doma. Mnogo će toga morati da se očisti iz tebe. Zapušten si. To je i razumljivo – bio si izložen svakojakim uticajima. Ja, nažalost, nisam imao vremena da se posvetim tvome vaspitanju. Bilo je prećih stvari...

Sleđen u svojoj fotelji, Oliver ga je mrzeo iz dubine duše.

Šta će to očistiti iz njega, pitao se, hoće li boleti dok budu čistili i kakvim je sve uticajima bio izložen.

Mrzeo ga je dok su jeli za istim stolom u menzi očeve ustanove, a niži činovnici udvorički prilazili da ga vide i postavljali ona večna neumesna pitanja koja tako ponižavaju decu: „Slušaš li oca ili on sluša tebe? Koji si razred? Nismo znali da imate tolikog sina, momčinu!“ Mrzeo je način na koji je otac ćuteći žvakao hranu, pokazujući svakim zalogajem svojih snažnih četvrtastih vilica da jede „zaslužen kalorični obrok“ ne radi zadovoljstva, već kao da hrani mašinu potrebnu državi i čovečanstvu; mrzeo ga je u kolima dok su se vozili ka očevom stanu u kome je Oliver trebalo da ponovo stekne svoj davno izgubljeni dom.

Skrenuo je pogled u stranu dok se otac svlačio. Sada je bio u prugastoj, izgužvanoj pidžami, a miris zrelog mužjaka osećao se u nozdrvama i u svakoj stvari koju bi dotakao. Kakve je veze mogao da ima taj čovek sa onom mladom ženom u čamcu iz

koje se rasipala bleđa mlečna svetlost, mislio je Oliver, gledajući očev snažni ručni zglobovi, sapet kožnim remenom sata, obrastao gustom dlakom.

– Ti... ti ne pamtiš svoju majku? – upita ga iznenada islednički.

– Ne... – slaga Oliver zatečen pitanjem. Nije želeo da podeli svoju fotografiju sa tim strancem.

– Moram da ti kažem... ona se više neće vraćati. Bolje je da sa tim odmah raščistimo!

Oliver je ćutao.

– Šta ćeš? – kazao je filozofski otac. – Rat. Revolucija. To je neizbežno! Na nama je da izgradimo jedan novi svet. Jesi li čitao Gorkog?

– Nisam.

– Podseti me da ti sutra donesem njegova sabrana dela...

Iz futrole od žute svinjske kože, izvadio je pištolj, zakočio ga i stavio pod jastuk. Okrenuo se u krevetu i navukao ćebad na leđa. Nije mu rekao „laku noć“. Očigledno, spavanje za njega nije bilo i sanjanje, već zaslužen odmor radi pripreme za naredne zadatke.

Kroz otvoreni prozor blago je šumela rana jesen.

Oliver je neutešno jecao u jastuk.

– Šta ti je? – pridignu se otac na lakat. – Što plačeš?

Pokušao je da zaustavi suze i prestao na trenutak da diše, ali dugo zadržavani prigušeni jecaj izlete izdajnički iz njegovih mršavih grudi i kao reka provali branu od stisnutih zuba. Znao je: pred njim su duge, preduge godine ropstva u vlasti ovoga čoveka i on se prepusti svome neutešnom očajanju.

Otac je skočio iz kreveta i zgrabio ga za ramena:

– Šta ti je? – prosikta besno. – Zašto sliniš?

Oliver je ćutao i jecao. Iznerviran tim nemim otporom, čovek počeo da ga tresu:

– Zašto sliniš, boga ti balavog? Sliniš? A šta sam ti to uradio?

Uporno ćutanje, čije je ključeve jednom zauvek izgubila dečja mržnja, razdraživalo je ovog moćnog muškarca.

– Šta sam ti učinio? Šta? Reci, šta sam ti učinio?

On, koji je razrešio toliko nemogućih situacija gvozdenom voljom pobjednika, bio je sad odjedanput potpuno nemoćan pred ovim zanemelim desetogodišnjakom, na nesreću – rođenim sinom iz čijih su lepih očiju tekle potocima suze. Nije smeo ništa da mu učini: nije smeo da ga polomi, niti da ga kazni, jer je nad dečakom i svuda okolo njega poput nevidljivog oklopa lebdeo tabu. Štitile su ga sve nesreće kroz koje je prošao i svako će pre optužiti njega, snažnog čoveka koji je menjao istoriju, nego to dete, tako svirepo u svome ćutanju. A njegove plave oči nalivene suzama, mržnjom i užasom, bile su *njihove* oči; svih *njih* iz onog bivšeg, srušenog, poraženog i u mišju rupu sateranog sveta, one izdajničke bagre što se valjuškala po švajcarskim travnjacima dok je on krvavio gaće, onog sveta kojeg je toliko dugo rušio i bio zbog toga proganjan i gonjen, a posle, kada se ratna sreća okrenula, sam gonio i na kraju sažegao vatrom u prah i pepeo: bile su to sanjive, odsutne i uezverene oči one lude, dekadentne buržujске familije čiji je zet postao u trenutku nerazumljive slabosti, one lude porodice koju nikada nije mogao da shvati, niti ona njega da primi za svoga – neme, prekorevajuće oči poražene klase, a sada – kakvog li užasa! – oči njegovog sina koje nije video šest godina: krv njegove krvi izmešana sa njihovom krvlju...

Pustio je Oliverova mršava ramena i dečak ćutke pade na jastuk. Otac je izašao na balkon i zapalio cigaretu. Znao je: dugo odlagani pad u ropstvo ovog dečaka, najzad je neopozivo tu! Pobeđeni pobjednik. Više nije bilo izvlačenja, a svi njegovi neodložni poslovi bili su samo izgovor da se odgodi susret sa ovim detetom – budućim mučiteljem koji ga je mučki čekao u zasedi toliko vremena. Bio je, dakle, doživotni Oliverov zatočenik a osećao je da će taj mali i te kako iskoristiti svoje prednosti, jer *oni* su tiha i podmukla voda koja podriva sve bedeme, računajući uvek sa vremenom...

„Ukoliko je ne isušimo i ne zasadimo ono što nikada nije raslo u ovim močvarama! Zašto da ne?“, zapita glasno nemu

noć pred sobom. „Pirinač i kafa! Tropske kulture! Neka banda vidi da možemo sve!“

Sutradan rano ujutru, pre nego što se Oliver probudio, otac otputova na dugo za nekim tajnim zadatkom. Ostavio je sekretarici spisak uputstava, koje je svojeručno napisao. Lista se završavala tačkom sedamnaest:

„Upisati ga u školu. Pitati u koji razred. (Mislim da treba da pođe u prvi.) Proveriti...“

Ispod svega, stajao je energični splet njegovog već čuvenog potpisa i datum:

28. VIII 1947.

Oliver nikada nije saznao da ga je otac te noći pred jutro pokrio i svojim ćebetom i da mu je rukom dodirnuo kosu, a odmah zatim, kao da je dotakao struju, povukao natrag.